

383

VEDEŽ
ČASOPIS
za šolsko mladost.

Tečaj III. V četrtek 14. listopada (novembra) 1850. **List 46.**

Zlati časi.

(Po ilirskem.)

Čudni svet se toži,
Časi da so zlati
Preč, — i da v sedajnih
Težko je obstati.

Oj, ti svet prečudni!
Čas tud' naš je zlati,
Glej povsodi vidiš
Zlato blisketati.

Zlata zora sije
Vsaki dan za gorja,
Čisto zlato lije
Z njenega se morja.

Iz globoke zemlje
Tersek se vzdiguje,
Zlate nosi kaplje,
Serce nam raduje.

Iz globocih persi
Pésnika čuteča,*)
Tečejo potoci
Zlata ti eskeča.

'Z serca, kjer nedolžne
Misli se rodijo,
Zlate se ljubezni
Strunice glasijo.

Vročā se molitva
Vsaki dan razšira
Proti nebu, odkjer
Zlati mir izvira.

Oj ti svet prečudni!
Čas tud' naš je zlati,
Glej, povsodi vidiš
Zlato blisketati. Š — r"

Trije bratje.

(Narodna pripovedka. Spisal Janez Valjavec.)

Bili so trije bratje, ki so od svojiga očeta vsaki pol mernika denarjev podedovali. To zve bogat,

*) Po staroslovanski, kakor na Koróškem še v navadi, namesto: „čutečega“, in dalje leskeča namesto: „leskečega“.

sile skop gospod. Tolikaj so ga ti denarji mikali, de se en dan k tim trem sinovam napoti. Kako de jih bo za denarje zvil, se že vnaprej prav serčno veseli. Pride do imenovanih bratov. Ravno stern so želi. Pokliče nar staršiga zmed njih k sebi ter ga prijazno nagovori: „Slišal sim, de so ti oče pol mernika denarjev zapustili, veš kaj? Pojdi k meni služit, jaz ti jih bom se pol mernika dal, de jih boš cel mernik imel. Samo to ti povem, ako boš prej jezin kot jaz, denar zapadeš. Tako dolgo boš pri meni, de bo eden jezin: Boš ti prej jezin, jih ti zapadeš, ako jez, jih jez zapadem. Napravil ga je skopuh de mu obljubi priti. Koj ko pride, mu na polje proso sejat veli. Sonce je bilo silno vroče, neusmiljeno ga je peklo, ker se je že malo solnca iznavadil od kar je obogatil. Ves nevoljen pride. Nu, ali si vsejal? Sim, mu odgovori. Ako bi mogel še enkrat v taki vročini sejati, raji vse popustim koj danes, mu verh tega ves nevoljin reče. Pa ne de bi bil jezin? Kdo bi ne bil jezin v taki vročini celo jutro na polju biti, ako mu se treba ni. — Si že zapadel denarje, zdaj si le drugod službe iši, ako ti denarji ne dišé; pri meni si že doslužil. Od jeze ves omamljen jo mora iz grada potegniti — de je še svoje denarje zgubil — to ga je rez vse peklo. Zopet ga začno denarji mlajšiga v oči bosti, tudi te moram dobiti si misli. Kot perviga ravno tako družiga napravi. Tudi ta mora proso sejat iti. Vseje ga. Ko domu pride, ga gospod pobara če ga je vsejal. Hlapec mu poterdi. Zdaj pa pojdi in vse od kraja poberi. Kaj si le ne domislite, kako ga pač pobratí morem, ker je tako drobno. Mar mi kaj družiga delati dajte. Kaj ne, ti si jezin, de si tako zmislím, ga gospod vpraša. Kdo bi se vendar nad takimi neumnostmi ne jezil, vas vprašam. Ljubi moj! ti si že pri meni doslužil, le iši si drugod službe, denarje si verh tega še zapadel z svojo jezo, grajšak njemu beseduje. Zdaj jo še k tretjemu pobere in ga ravno tako misli nabasati kot je bil ta dva; tode desiravno sta ga brata neumniga mislila, je bil vendar bolj prebrisan kot ona dva oba. Ko se pogodita mu

roče imenovani brat: Pol mernika je premalo, še uni mernik mora zraven biti ki sta ga brata pri Vas pustila. Dovolí mu, za kar ga je nagovoril: Gotovo mernik boš dobil, ako bom jaz prej jezin kakor ti, mu gospod reče. Še ta mora iti proso sejat. Ker je vedil, de ga bo mogel potlej pobrati, si na koncu njihove jame skoplje in žakelj va-njo dene. Potim jo domu pomeđe. „Zdaj ga pa poberi“ mu zopet gospod zavkaže. Gre na polje in vzame žakelj iz jame. „Ti si pa že malo bolj pametin“, si misli gospod sam pri sebi, se ti pa kaj gorkejšiga poiše. Zdaj boš pa krave v brezje gnal, mu gospod veli. Ko že malo časa pase, ga jame dolgčas tretí. Kar jo primahajo trije kupci k njemu. Krave nam prodaj, ga eden zmed njih nagovori, ker jih imaš toliko. O kaj če jih le kupite, vse prodam, kolikor jih imam. Samo en rep si zgovorim, en rep bo moj. Kmalo so za vse naredili in naštejejo mu denarje. Ko kupci s kravami odidejo, berž v bližnjo brezo spleza in omenjeni rep na vejo priveže. Potim je šel domu, si misli, če bo kaj po kravah vprašal bedak, mu bom rekel, de so v nebesa ušle, samo ena je v znamenje, de so res v nebesa ušle, rep v brezi popustila, in potim ga vlečem v brezje, ako se mu bo iti poljubilo, če mi neverjame. Ko to gospodu naznani, se je ta šembrano kisko držal, tode reči ni smel nič na to. Drugi dan mu prešiče na močvir gnati veli. Tudi vse od kraja prodaja, samo rep od vsaciga si naprej izgovori. Zopet denarce vleče. Kupci pete odtegnejo, on pa repe v tla zabijati jame. Zopet jo je dobro gospodu vkrenil. Domu pridši z žalostnim glasom k gospodu tako govori: Spreljubi gospod! vsi prešiči od kraja so mi v tla ušli, samo repe še iz močvirja vun mole. Pojdite z menoj de vsaj morebiti še ene rešiva. Vlečeta, vlečeta, ali vsak se jima spuli. Žalosten in truden se gospod domu poda. Zdaj še le mu dobro začne po glavi šumeti, kako se bo ta reč izšla. Škoda taka velika — pa mi še večja žuga, kaj bo — kaj bo! Te in take misli ga obhajajo. Berž ga zopet od doma s šenico v mlin pošlje, ter mu počakati veli, de

se izmelje. „Potlej jo pa domu pelji, mu prav na serce položi. Mlinar zmelje, on pa moko na svoj dom vleče. Prazin pride na grad. Nu ali je že doma moka, ga vpraša žalostno. O že davnej, Mati že bratama gotovo iz nje žgance kuhajo. Zopet se vstraši. Jojmene! jojmene, ob vse bom, ob vse — jame klavernovati. Kako bi se pač iz pota spravil? Berž hiti kuharco vprašat, ker si misli, de ga ona bo gotovo iz te silne zadrege izmotala. Začne ji pripovedovati kako blizo pogina je že poldrugi mernik denarja, ker jeze se več zderžati ne more. Dajte mu dajte puško, ki je že sedem let nabasana, de jo izstrelji, puška se bo izletela, in on se bo gotovo vsmertil. Tole se bo tako naredilo: V vertu je lepa hruška, katera je letos zlo polna. Vi mu rečete de naj stražit gre ker so jeli jo ljudje obirat hoditi. In če na trikrat „kdo je?“ nič odgovora ni, naj brez skerbi ustrelji. Gotova smert ga čaka. Na hruško bom pa jez šla, mene gotovo ne zadene ker ni s kroglo basana, on pa brez vse skerbi pade. Dobro, dobro, odgovori na to gospod. — Že je na straži zvečer hlapec, komaj čaka de bi kaj prislo. Še eno kroglo bom v cev djal, bo saj bolj gotova smert, gospod je morebiti premalo va-njo djal, ker je tak skopuh. Ko zabija kroglo, se priplazi kuharca v vert, ter se počasi na hruško spravljaja. Ko začne na hruški šumeti berž pogleda kaj de je. Kar zapazi osebo na nji, ki že hruške obira. Na muho jo den, zabliska se — tresk — kuharca je mertva v kervi na tleh. Berž gospodu naznanit gré. Gospod vstane in gre s svetilnico gledat ali je res mertva. Zlo se je prestrašil, ko kuharco že merzlo v kervi najde. Veliciga straha celo nič ni oči stisnul. Še le drugi dan zvečer k hlapcu pride. „Nocoj mi moraš tako posvetiti, de mi še nikoli nisi tako, kadar se jez domu pripeljem. Ob enajsti uri sim doma, le skerbi de mi lepo posvetiš“, zavkaže gospod z gromčim glasam osupnjenimu hlapcu. Čakaj, jez ti bom posvetil, de me boš vesel, sam pri sebi pravi. Ob pol enajstih grad na vsih štirih voglih zažge. Od daleč se že vidi kočija, ki ravno ob enajsti uri derdra.

No, gospod ali vam nisim lepo posvetil, pravi hlapec gospodu? — „Da bi poginul!“ — Gospod! saj ste mi zavkazali posvetiti, de vam prej še nikoli nisim tako, drugači ni bilo mogoče, de sim grad zapalil. Pa ne de bi bili jezni? Ali je kje človek ki bi se mogel jeze zderžati, krave si mi zapravlil, prešičev nimam, kuharco si mi vsmertil, zdaj mi pa še grad zapališ.“ „Dva mernika denarja semkej, zakriči hlapec, de se gospod po celim životu trese. Zdaj saj veste de tudi kmetice sin vsaki nima ajdovice v glavi, in de se ne da vsaki koj kot bi mahnul preslepiti, če ravno je iz kmetov. — Dati mu jih je mogel. (č.)

Modra pravila.

Andrej se je naveličal prenapetega gibanja po mestih, i sklene svojega življenja poslednje dni na kmetih dokončati. Serce ga je bolelo, da je toliko ljudi med nevarnimi valovi brez vêsel in vodilne zvezde okrog veslati viditi moral. Groza ga obletava i njegova lepa duša joka, ker jih toliko zagledati mora, ki le po posvetnem hrepenijo, svoj boljši del pa — svojo dušo — čisto zanamarijo, da nobena božja iskrica taiste več vneti ne more. On tedaj mestno gibanje zapusti, i se na kmete poda, da bi se krilu narave med nepopačenim ljudstvom na svoje zadnje dni prav pridno Bogu služiti i se za srečno smert i ojstro sodbo prav vredno pripraviti mogel. Izvolil si je za svoje prebivališče malo selice daleč od mestnega gibanja i hrupa.

Pa kmalo se mora on prepričati, da ni tacega ljudstva najdel, kakor si je mislil — priljudnega i nedolžnega. Vidi, da so tudi vaščani na duši popačeni, da mestjani samo le drugači boleljajo. „Oj vsimili se, Bog!“ zdi huje pravični mož, „seme hudobije se je že na kmetih med prosto ljudstvo zatrosilo, i žalibog rodovitno zemljo, najdlo, da more svoje korenike poganjati i razširjati na vse strane, ker temu nasproti seme lepih čednosti malo-kje na dobro zemljo pade, da bi lepo i veselo rasti i čedalje bolj se razprostirati moglo!“

V soseski, v kateri se je bil Andrej vselil, so bile večne razpertije. Andreja je to močno v serce peklo. Pa vendar še ne obupa. Prijazno i postrežno se obnaša proti vsim v vasi; zatorej so ga vsi vaščani kmalo začeli ljubiti i spoštovati. Vse je bilo krog Andreja prijazno i dobrovoljno, i malo po malo so se tudi sosedi, ki so doslej v večnej razdruženosti živeli, spoštovati i ljubiti začeli.

Ko to srenjski župan zapazi, se mu toliko čudno dozdeva, da ga enkrat prav začuden pobara: „Častiti oče! povejte mi, kako je bilo mogoče, da ste se našej soseski tako prikupili, ker se je vendar žalibog sam peklenški duh med nami vdomačil?“

„Dobri prijatelj! pravi Andrej, sredstvo je prav lahko i očitno. Jaz svoje napake i pregrehe pregledujem, i to mi da toliko opraviti, da mi ni mogoče slabosti i napačnosti družih zagledati. Jaz torej nikdar ne od njihovih, ampak vselej le od svojih napak govorim. Hoče li kdo, da bi ga za uro pota spremil, ga spremim dve. Misli kdo, moje drevo mu senco dela, njegovej setvi škoduje, ga posekam i skurim. Me kdo oistro nagovori, mu odgovorim prijazno. Glejte, tako sim se vsim sosedom prikupil, i vse me zdaj ljubi i spoštuje.

Posnemajmo tudi mi, preljubi moji brati, Andrejevo modro ravnanje!

Dobrovar.

Strašno velika morska kača.

Veliko se je že govorilo od strašno velike morske kače; eni so terdili, da res taka kača v morju živi, eni in sicer učeni natoroznanci so pa dokazovali, da je ta bossa. Ali ni davno, odkar so tri brodarški zapovedniki po imenu Sullivan, d'Abnour in Vodvard z vsimi svojimi brodarji pod prisego povedali, da so veliko morsko kačo vidili. Vodvard jo je vidil celo uro le malo korakov od svoje ladije, kateri je raztogotena sledila, in jo zagrabiti hotéla, ker je bil s topom, nabasanim s svinčenkami za puške, dvakrat na njo strelil, toda ji nič storil, čeravno jo je bil pred kot ne zadel.

Naj nazadnje je razglasil brodarski zapovednik Benson iz Angleškega, da je to strašno kačo, peljaje se po morju iz Mavricja na Angleško vidil. Čez 100 čevljev je bila dolga, daljša od ladije. Za glavo je imela, kakor se je brodnikom zdelo, rog in na njem šopke kosmatin. Voda je okoli nje zlo plajhala; vendar ni ta strašna žival la-diji, kateri se je bila na 60 korakov približala, nič prizadela.

Kratka slovnica slovenskega jezika.

§. 34. Glagol.

(Nadalje.)

Pregib (pregibovanje) drugih glagolov.

Slovenski glagoli imajo troji izhod ali končaj: -am, -em, -im in se pregibljujejo po izgledu „delam“ takole:

O č i t n i n a č i n a l i n a k l o n .

Zdajni čas.

Edinobroj.

Dvobroj.

Višebroj.

1. dela-m	delava (ž. in sr. -ve)	dela-mo
2. dela-š	dela-ta („ „ „ -te)	dela-te
3. dela--	dela-ta („ „ „ -te)	dela-jo.

Pretekli čas.

1. sim	} dela-l, a, o	sva, sve	} dela-la, e	smo	} dela-li, e, a
2. si		sta, ste		ste	
3. je		sta, ste		so	

Davno pretekli čas.

1. simo	} bil, a, o dela-l, a, o	sva, sve	} bila, e dela-la, e	smo	} bili, e, a, dela-li, e, a
2. si		sta, ste		ste	
3. je		sta, ste		so	

Prihodni čas.

1. bódem	} dela-l, a, o	bódeva, -ve	} dela-la, e	bódemo	} dela-li, e, a
2. bódeš		bódeteta, -te		bódete	
3. bóde		bódeteta, -te		bódejo	

(Dalje sledi.)

Pritlikovci.

(Dalje.)

Nekega dne je Hudzon kraljevega kuharja prav

otrapal. Naš možák zleze namreč v kozo, v katero je hotel kuhar ravno nekaj peči déti. Komaj odvdigne pokrov, šine mala žaba, kot bi trenul, iz kože, ter vgrizne prestrašenega kuharja, ki je ménil škrateljna pred seboj viditi, do kervi v perst. Spoznavši ga, mu misli nekoliko gorkih s kuhanico po glavi dati; ali — smuk — mu uteče paglavec med nogami iz kuhinje.

Natalija, edina sestra znamenitnega Petra Velikega, cesarja rusovskega, enkrat eno posebno čudno v-gane. Sklene namreč redko veselico napraviti, tako lepo in drago, da nikoli tacega — prav po cesarski. Kaj stori? Toliko pritlikovcov da po vsem Rusovskem poiskati in k sebi v Petrograd pripeljati, kolikor jih je bilo le dobiti. Osemdeset parov jih naberó. Vsi prav lepo napravljeni, so morali v prelepo razsvetleni izbani (veliki izbi) vpričo vse cesarske družine po glasih šumeče godbe plesati. Bili so moški in ženske, nekteri zares malo večji od palčka, in so s svojim plesanjem in moškim obnašanjem cesarski rodovini toliko smeha prizadeli, da se ni morebiti nikoli popred in pozneje tako kratkočasila.

(Dalje sledí.)

Kratkočasnica.

Jurček prinese konec šolskega leta gospodu učeniku barilček (putrih) vina, rekoč, da so oče iz hvaležnosti poslali, ker so se gosp. učenik ž njim čez leto toliko trudili. „Reči očetu, pravijo gosp. učenik, da se prav lepo zahvalim, in da tega nebi bilo treba.“ — „O, nič ni treba hvalliti za to, samo ne zamérite na malem; oče so tako rekli, da je njim prekislo“, odreče Jurček v svojej nedolžnosti in gre.

Zastavica.

Koliko kaše gre v kakšen lonec ali pisker?

Vganika. *Nic, zato ker kasa nima nog, in se mora v pisker deti.*

Založnica **Rozalija Eger.** — Odgovorni vrednik **J. Navratil.**

V Ljubljani.